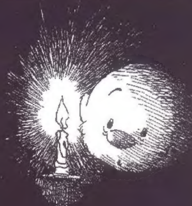
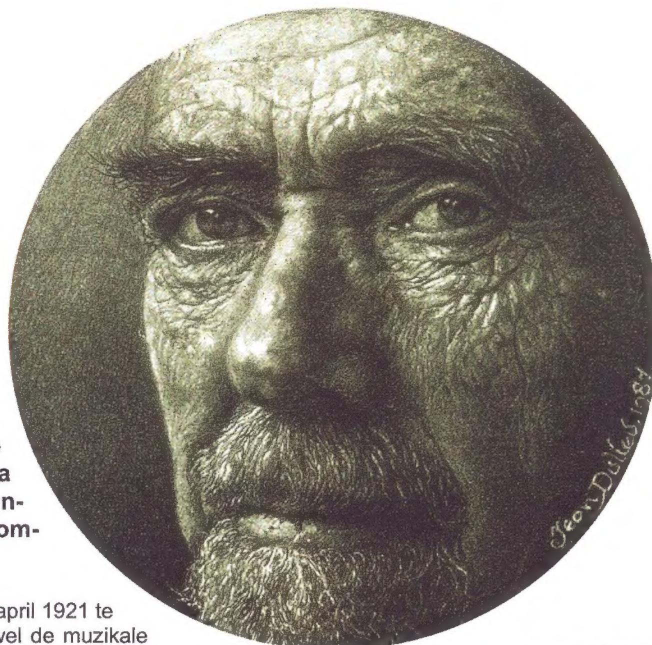
BOUTERBODE

Nr. 28-extra **~ een uitgave van het Paulus Archief ~** **1 december 2006**

Jan van Oort
1921 - 2006
Jean Dulieu

Zelfportret 1987

Op woensdag 29 november 2006 is in zijn woonplaats Arnhem de kunstenaar Jan van Oort overleden. Onder het pseudoniem Jean Dulieu verwierf hij grote bekendheid als auteur van *Paulus de boskabouter*. Hij was de laatste der grote klassieke Nederlandse stripauteurs. De verhalenvertellers, die na WO II via de dagbladen furore maakten met een unieke stripvorm, gekenmerkt door een strook van plaatjes met daaronder enkele kolommen tekst.

Bijna veertig jaar lang, van 1946 tot 1984, produceerde Dulieu de avonturen van zijn kleine held in bos en veld zonder enige hulp van derden. Als stripverhaal, als poppenkastvertelling, als geïllustreerd kinderboek, als radiohoorspel, als vervolgverhaal in vele tijdschriften, als grammofoonplaat, als marionettenfilm op de televisie en als tekenfilm. Daarnaast betrad Paulus de kinderkamer via een breed assortiment aan baby- en kleuterspullen: kleurplaten, puzzels, gordijnen, lampenkappen, kapstokjes en poppen.

Paulus was niet van Jean Dulieu alleen. Alles wat de boskabouter overkwam en beleefde hing nauw samen met het gezin Van Oort. Toen de samenstelling daarvan begin jaren tachtig drastisch veranderde, besloot Dulieu zijn werk op dit gebied dan ook te beëindigen. Het Paulus-boek ging dicht en voortaan richtte hij zich op het tekenen en schilderen van andere onderwerpen.
Artrose aan beide handen dwong hem enkele jaren later om ook hier een punt achter te zetten; Jean Dulieu werd definitief weer Jan van Oort.
Dat hij zich niet meer op deze manier kon uiten kostte hem grote moeite, maar aan de andere kant beleefde hij gelukkig veel plezier aan het gezelschap van zijn hond. Samen trokken ze twee tot drie keer per dag door het bos.

Met het verstrijken der jaren werd het leven voor Van Oort moeilijker. Zijn gehoor nam dramatisch af en met name de laatste maanden voelde hij de energie uit zijn lichaam wegvloeien. Gelijk Wor de Wijze in zijn levenswerk *Paulus en de eikelmannetjes* sliep Jan van Oort afgelopen woensdag rustig in. De vader van Paulus is heengegaan en we missen hem zeer.

Jan van Oort werd op 13 april 1921 te Amsterdam geboren. Zowel de muzikale gaven van zijn vader (concertzanger Hendrik C. van Oort) als de tekenvaardigheid van zijn opa (illustrator en karikaturist Johan Braakensiek) bleken van doorslaggevende invloed op zijn loopbaan. Na een muziekstudie en deelname aan diverse orkesten werd hij in 1943 tweede violist in het Amsterdamse Concertgebouworkest. Tijdens zijn 'onderduikperiode' eind '44 pakte hij het tekenen weer op, in een poging een kinderverhaal te maken. Na de oorlog koos hij definitief voor het vertellen en startte onder de naam Jean Dulieu een nieuwe carrière als illustrator/schrijver met zijn schepping Paulus de boskabouter.

Paulus was dus in oorsprong een stripverhaal, maar al heel gauw begon de auteur ook andere illustraties te maken en te schilderen. Daaruit groeide de behoefte om naast het stripwerk geïllustreerde boeken te produceren, met en zonder Paulus. Dat hij daarin redelijk is geslaagd blijkt uit de onderscheidingen die zijn werk opleverde. In 1956 kreeg Dulieu de Literatuurprijs van de Youth's Friends Association te New York en in 1958 het Diploma van Verdienste bij het Vijfde Internationale Congres van de Stichting van Jeugdboeken te Florence (beide voor het boek *Francesco*). In het voorjaar van 1962 volgde een Edison (voor de grammofoonplaat *Paulus is jarig*) en nog geen maand later ook de Kinderboekenprijs (voor *Paulus de hulpsinterklaas*). In 1981 kreeg hij ten slotte de Stripschapprijs voor zijn gehele oeuvre.
Tevens werden drie van zijn boeken door de Griffeljury met een Vlag en Wimpel onderscheiden, te weten *Paulus en de insekten* (1982), *Paulus en het beest van Ploemanàc* (1983) en *Paulus en de toverhoed* (1984).

Het werk van Jean Dulieu bestaat hoofdzakelijk uit verhalen over Paulus de boskabouter. Langzaam groeide daarbij het aantal karakters in het grote bos. Oehoeboeroe de uil en Salomo de raaf werden al snel Paulus' steun en toeverlaat. Ze werden gevolgd door een lange rij bekende en minder bekende creaties: de altijd slaperige en brabbelende das Gregorius, Krakras en Rein de vos, de konijnen Wipper en Wollebasje, Mol, Radbout de humoristische visotter, Kwek de eend, Joris het vispaard, Pieter de veldkabouter, professor Punt en een hele reeks reusachtige en schimmige figuren.

De eerste Paulus-avonturen – getekend in en vlak na de donkere oorlogsjaren – waren vrij 'lief' van karakter. Pas met het verschijnen van de heksenfiguur Eucalypta, op een stormachtige herfstnacht eind 1946, kregen de Paulusverhalen hun herkenbare patroon.
Dulieu geloofde in het goede, maar was er tevens van overtuigd dat Goed niet bestaan kan zonder de dreiging van het Kwaad. Ook al eindigt vrijwel ieder avontuur in een overwinning voor Paulus en de zijnen, een definitieve ondergang voor Eucalypta en haar vrienden werd het nooit; het kwaad blijft immers altijd op de loer liggen.

In 1948 publiceerde Dulieu zijn eerste geïllustreerde kinderboek, *Het winterboek van Paulus*, waarin een aantal kleurrijke aquarellen viel te bewonderen. Een en ander ging echter niet zonder slag of stoot. Met name aan de plaatsing van een afbeelding van Eucalypta als betoverd (en kaal!) vogelbeest ging een stevige discussie tussen auteur en uitgever vooraf. En dat allemaal vanwege het zichtbaar zijn van haar navel! Er kon nog niet zoveel in die dagen.
Vier jaar later verscheen *De hulpsinterklaas*, waarna de uitgever aangaf weinig toekomst in de avonturen van de boskabouter te zien. Paulus verhuisde daarom naar een andere uitgever en een herschreven *Paulus de hulpsinterklaas* bezorgde Dulieu daar in 1962 alsnog de Kinderboekenprijs. Er verschenen zelfs elf herdrukken!

Alle Paulus-personages, menselijk, dierlijk of sprookjesachtig, kregen niet alleen een vorm en een karakter. Dulieu gaf ze meer. Van jongs af aan geïnteresseerd in het maken van handpoppen en marionetten en geoefend in het nadoen van stemmetjes, ontwierp hij een serie poppenkastpoppen waarmee hij de verhalen van Paulus levendiger kon uitbeelden. Elk karakter kreeg bovendien een bijpassende stem, waartoe hij voor beiden (stem & karakter) dankbaar gebruik maakte van mensen uit zijn dagelijkse omgeving of uit de familiekring. Met deze poppen verzorgde hij tientallen voorstellingen door het hele land, veelal onder auspiciën van Het Vrije Volk (de krant die zijn strip publiceerde). Een van deze voorstellingen vond plaats in het gebouw van de VARA. Uit dit contact groeide uiteindelijk het plan om een serie radiohoorspelen te maken. De eerste uitzendingen vonden vanaf 1955 eenmaal per week plaats. Ze duurden tien minuten en Dulieu deed uiteraard weer alle stemmen zelf. Later verdubbelde hij de frequentie en maakte in totaal zo'n zes- tot zevenhonderd uitzendingen. De combinatie van getekende krantenverhalen en de stemmen uit de luidspreker, maakten de boskabouter in veel Nederlandse gezinnen zeer geliefd.

In 1954 begon Dulieu aan een lange reeks vervolgverhalen voor verschillende tijdschriften. Met name de afleveringen in de damesbladen EVA en Margriet kenmerkten zich door vele kleurige aquarellen van hoge kwaliteit.
In 1958 zette Dulieu een punt achter zijn krantenstrip, omdat hij steeds meer moeite kreeg met de beperkende kaders van het stripplaatje. Bovendien had hij zijn handen vol aan de groeiende reeks geïllustreerde kinderboeken van Paulus. Bijna jaarlijks verschenen er nieuwe titels, maar ook de herdrukken deden het goed. Overtuigd van de ontwikkeling die hij doormaakte bij zowel het illustreren als het schrijven, maakte Dulieu het zijn uitgevers bij iedere herdruk steevast lastig met zijn wens tot tekstaanpassingen en verzoeken om illustraties te vervangen door betere exemplaren. Om hun uitgaven betaalbaar te houden verminderden die uitgevers in iedere herdruk dan weer het aantal kleurenreproducties...

Paulus werd langzamerhand zeer populair. Dit had als nadeel dat het de aandacht afleidde van Dulieus overige werk, zoals het tweemaal onderscheiden boek *Francesco* (over het leven van Franciscus van Assisi), het stripboek *Boffie & Buikie in de knoop* en het sprookjesachtige *De zeven wonderdaden van Kevertje Plop*.
In 1965 verscheen *Paulus en de eikelmannetjes*. Het omvangrijke boek wordt door velen als hoogtepunt van zijn werk beschouwd en onderscheidt zich van alle andere uitgaven. Niet alleen door het grote aantal bijzondere gekleurde afbeeldingen (waarbij gebruik was gemaakt van schiftende verven), maar ook door het doodsmotief, zo subtiel en weldoordacht dat het voor lezers van alle niveaus acceptabel was.
In 1967 bracht de NTS een veertigtal marionettenfilms van Paulus op het scherm; de eerste kindertelevisieserie in kleur! Dulieu schreef daarvoor uiteraard zelf de verhalen, maakte alle poppen en decorstukken, zorgde (met vrouw en dochter) voor het bewegen van de poppen en vertolkte tenslotte (op één na) alle stemmen.
Na deze periode trachtte hij een jaar lang om van de boskabouter ook nog een tekenfilmkarakter te maken. Hij voltooide twee films van tien minuten, maar kreeg de beurzen van de omroepbazen er dit keer niet voor open. Zo zag de kunstenaar zich door deze economische misser begin jaren zeventig gedwongen zijn kabouter beschikbaar te stellen als televisiefeuilleton bij Chanowski. Zelf begon Dulieu in die tijd aan een nieuwe stripperiode, waarbij hij veel lof oogstte voor de manier waarop hij ditmaal met het medium omging. Het verhaal *De buitenborrel* speelde zich zelfs half binnen en half buiten de kaders af.
In de jaren tachtig voerde de auteur nog eenmaal een vernieuwing door in zijn geïllustreerde Paulus-uitgaven. Voor zowel de herdrukken als voor een serie nieuwe titels verzorgde hij tientallen nieuwe tekeningen, waarbij hij overwegend gebruik maakte van zijn balpen. Dankzij de moderne druktechnieken kregen deze illustraties een zeer zachte uitstraling.

Wie een goed overzicht probeert te maken van de verhalen die Dulieu van Paulus vertelde, verdwaalt vroeg of laat onherroepelijk in een gekmakend kabouterdoolhof. Tot ongeveer 1952 was zijn productie nog redelijk overzichtelijk. In de jaren die volgden nam niet alleen het aantal verhalen in rap tempo toe, maar begon tegelijkertijd het complexe karakter van de verteller zich af te tekenen in de wijze waarop dit gebeurde. Dulieu beperkte zich niet langer tot stripverhalen, poppenkastspel en geïllustreerde boeken, maar voegde daar via tijdschriftuitgevers, omroepen en reclamebureaus tal van vertelvormen aan toe. Soms waren zijn verhaalgegevens origineel, vaak ook gebruikte hij voorvallen opnieuw, maar dan telkens in een ander verband. Hij tekende, hertekende en bewerkte. Verhaallijnen liepen parallel, raakten of kruisten elkaar. En het geheel werd afgedekt met een saus van ansichtkaarten, kalenders en posters, door de commercie aangevuld met tal van kinderkamerattributen.
Voor dit alles waren duizenden pentekeningen en aquarellen nodig, die allemaal voortkwamen uit de geest en de hand van één enkele persoon.

Eind 1984 besloot Dulieu te stoppen met het vertellen van Paulus. Bevrijd van het keurslijf van de boskaboutervertellingen begon hij weer te schilderen. Ook maakte hij werk in potlood, veelal in cirkels gevangen. Portrettekeningen van bekende figuren uit heden en verleden werden daarbij afgewisseld met het uitbeelden van taalgrappen. Zelfs Paulus en Eucalypta keerden nog eenmaal in deze zeer doorwrochte potloodtekeningen terug.
Het werd hun laatste optreden.

Een groot kunstenaar is heengegaan.
Laten we genieten van wat hij ons naliet.
"Helendal nogal wel zo tamelijk."

Maarten J. de Meulder

BOUTERBODE 28-extra – redactie: M.J. de Meulder – postadres: Dobbenwal 47, 9407 AD Assen – mailadres: bouterbode@paulusarchief.nl – drukwerk: De Marge, Groningen – abonnement: € 6,50 voor bode 26 t/m 30 op Postbank 3945495 tnv Uitg. De Meulder te Assen – of via het productoverzicht van de uitgeverijwebsite www.demeulder.nl – verantwoording Paulus-illustraties: © Jean Dulieu – tijdschriftcode ISSN